

Hulpmiddel integriteit

Integriteit is een steeds nadrukkelijker onderwerp op de politieke agenda. Deels is dit veroorzaakt door het aantal integriteitskwesaties waarmee nog steeds elk jaar politici in opspraak komen. Deels door de aandacht voor weerbaar bestuur en de risico's op ondermijning. In veel gemeenten zijn inmiddels integriteitscodes en handelingsperspectieven. Deze dienen ter bevordering van het gesprek over integriteit en over het hoe te handelen indien er zich integriteitsvraagstukken aandienen. Ook in de PvdA hebben wij een aantal afspraken die een relatie hebben met integriteit en onze waarden. Zo vragen we de kandidaten de gedragscode te ondertekenen en de interne bereidverklaring en hebben we een commissie integriteit. Maar daarmee alleen heb je nog niet het goede gesprek gevoerd. Voor dit gesprek met kandidaat-raadsleden vind je in deze leidraad een aantal aanknopingspunten. Deze zijn verwoord in een vragenlijst integriteit. Deels zijn deze vragen feitelijk. Alleen is het lastige aan een gesprek over dit onderwerp dat iedereen eigenlijk wel weet wat gepast en niet gepast is. Daarom zijn er praktijkvoorbeelden toegevoegd om dieper op het onderwerp in te gaan. Belangrijk is om te kijken welke overwegingen de kandidaat gebruikt om te komen tot een antwoord. Niet alle vragen hoeven gesteld te worden: afhankelijk van de kandidaat kun je kijken welke relevant zouden kunnen zijn. Verder is er in de bijlagen een aantal vuistregels rond integriteit opgenomen, zoals deze door het ministerie van Binnenlandse Zaken zijn opgesteld. Om kandidaten zelf al over dit onderwerp na te laten denken beginnen we met een paar vragen die je kunt zien als een vorm van self-assessment.

Vragenlijst self-assessment integriteit vragenlijst om volksvertegenwoordiger te worden

1. Bent je op dit moment werkzaam bij of voor de gemeente waar je volksvertegenwoordiger wilt worden? (bijvoorbeeld in loondienst, griffier, lid van de rekenkamer, als onderzoeker, adviseur of gedetacheerd vanuit een bureau)
Ja/Nee
2. Ben je als advocaat of adviseur in geschillen werkzaam ten behoeve van (het bestuur van) de gemeente, dan wel ten behoeve van een wederpartij van (het bestuur van) de gemeente waar je volksvertegenwoordiger wilt worden?
Ja/Nee
Ben je van plan een overeenkomst (bijv. pacht van grond of verhuur van onroerende zaak) aan te gaan met de gemeente, dan wel werkzaamheden voor de gemeente te verrichten?
Ja/Nee
3. Ben jij of je partner in conflict met of heb je een juridische procedure lopen tegen de gemeente waar je volksvertegenwoordiger wilt worden?
Ja/Nee
Ben je minimaal 18 jaar op het moment dat er verkiezingen zijn?
Ja/Nee
4. Heb je voldoende tijd ter beschikking? (uit onderzoek komt naar voren dat het raadslidmaatschap circa 16 uur in de week kost)
Ja/Nee
5. Heb je vrienden en/of familie met banden in het criminele circuit?
Ja/Nee
Woon je in, of ben je van plan om te verhuizen naar de gemeente waar je volksvertegenwoordiger wilt worden?
Ja/Nee

(Deze vragen zijn vooral afgestemd op de uitsluitingsgronden die in de gemeentewet staan in relatie tot het raadslid kunnen zijn. de kandidaat kan dan zelf beoordelen of hij aan de formele vereisten kan voldoen).

Vragenlijst kandidaten

Het doel van deze vragenlijst is om inzicht te krijgen in mogelijke risico's die gepaard gaan met een eventuele vervulling van het raadslidmaatschap. Je kunt ervoor kiezen een deel van de vragenlijst vooraf door de kandidaten te laten invullen en dit als input voor het gesprek te gebruiken. In dat geval is het belangrijk de antwoorden op de vragenlijst vertrouwelijk te behandelen. Kijk welke vragen voor welke kandidaat relevant kunnen zijn.

Hoofdfuncties en belangen:

1. Heb je op dit moment een arbeidsrelatie (loondienst)? [Nee/ja, namelijk...]
 - Bij ja: Heeft uw huidige arbeidsrelatie een relatie met de gemeente?
2. Heb je een eigen onderneming (inclusief ZZP), of heeft u deze de afgelopen 3 jaar gehad? [Nee/ja, namelijk ..]
 - Bij ja: Heeft de onderneming op dit moment –voor zover bekend– een zakelijke relatie met de gemeente? [Nee/ja, namelijk...]
3. Heb je een belang in een niet eigen onderneming (niet beursgenoteerd), die op dit moment – voor zover bekend– een zakelijke relatie heeft met de gemeente? [Nee/ja, namelijk (naam onderneming en beschrijving relatie)]
4. Ben je op dit moment als advocaat, adviseur of gemachtigde werkzaam geweest voor de gemeente of voor een wederpartij van de gemeente? [Nee/ja, namelijk...]
5. Vertegenwoordig of adviseer je op dit moment anderen over het aangaan van een overeenkomst met gemeente/provincie/waterschap? [Nee/ja, namelijk...]

Volksvertegenwoordiger:

6. Als je al eerder een rol als gekozen volksvertegenwoordiger of politiek bestuurder (op lokaal, regionaal of landelijk niveau, voor de PvdA of een andere partij) hebt vervuld of nog vervult: zijn er ooit klachten geweest over integriteit in het kader van je optreden als volksvertegenwoordiger of politiek bestuurder?
Ja/nee, toelichting:
7. Heb je altijd volgens de geldende regels en gedragscodes gehandeld in je werk en in je betaalde en onbetaalde nevenfuncties?
Ja/nee, toelichting:

Nevenfuncties

8. Welke nevenfuncties heb je op dit moment of recent (binnen de afgelopen 3 jaar) beëindigd? Kun je daar een overzicht van geven? (per organisatie, type functie)
 - Heeft deze organisatie enig financieel verband met de gemeente; ontvangt zij bijvoorbeeld subsidie? [Nee/ja, namelijk.../weet ik niet]
 - Vormt de uitoefening van deze nevenfunctie volgens u een risico met het oog op een goede invulling van uw toekomstige ambt? [Nee/ja, namelijk.../weet ik niet]
 - Is er sprake van mogelijke toekomstige nevenfuncties en zo ja welke?

Arbeidsverleden, werkgeverschap en werknemerschap:

9. Heeft een onderneming of instelling waar je (mede)beleidsbepaler bent geweest (dat kan ook toezichthouder zijn) ooit een conflict gehad met de OR of een vakbond? (ja, nee, toelichting...)

10. Heeft een onderneming of instelling waar je (mede)beleidsbepaler bent geweest (dat kan ook toezichthouder zijn) ooit een conflict gehad met een toezichthouder leidend tot een toezichtmaatregel, of verwacht je dat binnen een jaar? (ja, nee, toelichting...)
11. Zijn er ooit klachten geweest over je omgang met medewerkers? (ja, nee, toelichting...)
12. Zijn er ooit klachten geweest over je omgang met collega's? (ja, nee, toelichting...)
13. Zijn er ooit klachten geweest over je omgang met leidinggevendenden? (ja, nee, toelichting...)

Financieel:

14. Heb je altijd aan je fiscale verplichtingen voldaan? (ja, nee, toelichting...)
15. Ben je als (mede) beleidsbepaler (dat kan ook toezichthouder zijn) betrokken geweest bij één of meer ondernemingen of instellingen met financiële problemen? (ja, nee, toelichting...)
16. Ben je als (mede) beleidsbepaler betrokken geweest bij het faillissement van een onderneming of instelling?
17. Heb je meer verdiend in de publieke sector dan volgens de Wet Normering Topinkomens is toegestaan of heb je in een functie in de publieke sector dividend uitgekeerd gekregen?
18. Ben je eigenaar van vastgoed dat je verhuurt?
19. Heb je, buiten hypotheek, studieschuld of kortlopend krediet, schulden?

Belangenverstrengeling/integriteit

20. Ben je ooit beschuldigd van vriendjespolitiek? (ja/nee, toelichting....)
21. Wat versta je onder vriendjespolitiek?
22. Kun je een definitie geven van belangenverstrengeling?
23. Kun je een voorbeeld geven waarbij je ooit tegen belangenverstrengeling bent opgelopen?
24. Wat moet een gekozen volksvertegenwoordiger volgens jou doen om ook schijnbare belangenverstrengeling te vermijden?
25. Kun je een voorbeeld geven van een dilemma waarbij je zelf werd geconfronteerd met een vraag of situatie waarin een oordeel over je eigen integriteit of die van anderen aan de orde was?

Risico's

26. Heeft een instelling waar je (mede) beleidsbepaler bent of bent geweest ooit een bestuurlijke boete ontvangen? (ja, nee, toelichting)
27. Ben je ooit als verdachte betrokken geweest bij een strafbaar feit (o.a. verkeersmisdrijven, financiële transacties of geseponeerde zaken)?
28. Ben je ooit veroordeeld voor een strafbaar feit? (ja, nee, toelichting)
29. Heb je in het verleden in je politieke of persoonlijke leven activiteiten ontplooid die je chantabel kunnen maken? Heb je bijvoorbeeld forse schulden, een geheime relatie of een verslaving? Ben je wel eens gehanteerd? Zo ja, wanneer en waarover?
30. Heb je in het verleden in je politieke of persoonlijke leven activiteiten ontplooid die een belemmering vormen in je toekomstig functioneren?
31. Is er ooit een klacht tegen je ingediend vanwege ongewenst gedrag (waaronder seksuele intimidatie) of zijn er omstandigheden (geweest) waardoor een dergelijke klacht in de toekomst mogelijk zou kunnen worden ingediend? Is er iets dat – terecht of onterecht - tegen je kan worden gebruikt?
32. Ben je wel eens (al dan niet openbaar) beschuldigd van niet integer gedrag? Zo ja waarover en in welke verband? Wat waren de gevolgen?
33. Is er iets dat –terecht of onterecht- tegen je kan worden gebruikt?
34. Ben je ooit in negatieve zin in de media verschenen in relatie tot je integriteit?

Social media

35. De wereld van social media en andere media is verhard: zijn er mogelijke kwetsbaarheden? (ja, nee, toelichting...)
36. Heb je in het verleden bijvoorbeeld zaken gepost die je in opspraak zouden kunnen brengen? (ja, nee, toelichting...)

Overig

37. Voel je je op dit moment geestelijk en fysiek in staat het raadslidmaatschap van de gemeente op u te nemen? (ja, nee, toelichting...)
38. Hoeveel tijd heb je per week gemiddeld beschikbaar voor besteding aan het raadslidmaatschap? [...uur/week]
39. Speelt er op dit moment iets in je persoonlijke leven dat je beschikbaarheid voor het ambt mogelijk (tijdelijk) kan verminderen? [Nee/ja, namelijk...]
40. Is er nog iets waarvan je vindt dat de kandidaatstellingscommissie dat zou moeten weten, omdat het van invloed zou kunnen zijn op je uitoefening van het raadslidmaatschap? [Nee/ja, namelijk...]

Aanvullende vragen voor een kandidaat bestuurder

41. Is er vanuit je privésituatie sprake van een financieel belang binnen de gemeente? Denk hierbij aan: effecten, vorderingsrechten, (land)bouwgrond, een financiële deelneming in ondernemingen en onroerend goed (niet zijnde je eigen woonhuis)

Tenslotte: voor kandidaatbestuurders geldt dat er vaak vooraf aan de benoeming een integriteitsonderzoek wordt gedaan. De handleiding basisscan integriteit kandidaat-bestuurders kun je gebruiken om zelf al een goede selectie te maken.

Bijlagen:

Openbaar bronnenonderzoek

Een openbaar bronnenonderzoek bestaat uit een onderzoek in bronnen die voor eenieder toegankelijk zijn. Om toegang tot enkele van deze bronnen te krijgen, dient een vergoeding te worden betaald. Onderstaande bronnen zijn allen toegankelijk via het internet. Bijgevoegde beschrijving biedt houvast bij het uitvoeren van dit onderzoek.

Zoekmachine

- Persoonlijk: zoek op naam, ook in combinatie met de termen 'gemeente', 'integriteit', 'conflict';
- Werk: zoek naar een eventueel eigen bedrijf of voormalig werkgever – beoordeel in hoeverre (voormalige) activiteiten in relatie staan tot de beoogde functie;
- Check op vragenlijst: zoek naar extra informatie bij eventuele aandachtspunten volgend uit de vragenlijst;
- Politieke banden: zoek naar het politieke verleden van kandidaat, bijvoorbeeld of deze in het verleden lid is geweest van een andere partij.

LinkedIn

- Arbeidsverleden: beoordeel in hoeverre (voormalige) activiteiten in relatie staan tot de beoogde functie;
- Nevenactiviteiten: beoordeel in hoeverre (voormalige) nevenactiviteiten in relatie staan tot de beoogde functie;
- Professionele relaties: beoordeel in hoeverre professionele relaties in relaties staan tot de beoogde functie;

Sociale Media (Twitter/Facebook/Instagram)

- Gedrag: zoek naar controversiële tweets, foto's en posts, interesses en openlijke conflicten;
- Persoonlijke overtuiging: beoordeel in hoeverre de uitingen van een kandidaat overeenkomt met de uitgangspunten van de partij.

Company Info (abonnement vereist)

- Bedrijf/activiteiten: zoeken op naam en naam partner – beoordeel in hoeverre (voormalige) banden, activiteiten, bestuursfuncties en ondernemingen van zowel de kandidaat als de partner in relatie staan tot de beoogde functie.

LexisNexis (abonnement vereist)

- Persoonlijk/werk: zoek op naam (maak bij veel hits gebruik van zoektermen als 'naam woonplaats', 'integriteit' en 'conflict'). Zoek ook naar eventuele aandachtspunten die voortkomen uit de vragenlijst.

Longlist red flags voor mogelijke ondermijning

- Afkomstig uit het buitengebied met veel opslagruimtes;
- Lid van een outlaw motorgang (OMG);
- Eigenaar, huurders en bewoners vrijplaatsen;
- 'Windhapper' (geen inkomen, veel geld);
- Eigenaar horecaonderneming (bijv. in verband met mogelijke financiering met zwart geld);

- (Verhuur)makelaar, verhuurbemiddelaar (met name vastgoedondernemingen die volgens het handelsregister geen werkzame personen hebben) die mogelijk hun panden (onder druk) laten gebruiken voor bijvoorbeeld drugs- of wapenhandel;
- Taxateur van onroerende zaken;
- Exploitant van pandhuizen en domicilieverleners;
- Ondernemer in het bezit van een of meer loodsen;
- Lid van harde kern van een voetbalclub;
- In het bezit van bungalow(s) in vakantiepark(en) en/of eigen terrein(en) op camping(s) die mogelijk onder de dekmantel van recreatief gebruik worden misbruikt voor bijvoorbeeld illegale prostitutie, drugshandel of andere misdrijven;
- Legale financiële dienstverlener om criminele winsten wit te wassen, zoals banken, verzekeraars en financieel adviseurs;
- Eigenaar van een massagesalon (bijv. in relatie tot mensenhandel, -smokkel en uitbuiting);
- Eigenaar van een garagebedrijf (bijv. in relatie tot witwaspraktijken);
- Oprichter brievenbusvennootschap(pen);
- Eigenaar van of betrokken bij logistieke voorzieningen om criminele activiteiten te kunnen uitvoeren zoals een containeroverslag in de haven voor drugs- of mensensmokkel, post- en pakketstromen voor het versturen van xtc-pillen.

Voorbeelden vuistregels integriteit

- Dienstbaarheid: ik volg de wet- en regelgeving en daarnaast sluit mijn (privé) handelen aan op de (kern) waarden van de partij;
- Functionaliteit: mijn handelen is in lijn met de functie die ik vervul in de partij;
- Onafhankelijkheid: ik ben transparant over mijn persoonlijke belangen. Besluiten die ik neem worden niet beïnvloed door een persoonlijk belang;
- Betrouwbaarheid: ik ben te vertrouwen en ik houd me aan mijn afspraken. Ik gebruik bevoegdheden, middelen en informatie waarover ik door mijn functie beschik alleen voor het doel waarvoor ik het verkregen heb. Ik deel vertrouwelijke informatie niet met anderen;
- Zorgvuldigheid: ik gedraag mij naar alle organisaties en burgers op correcte, fatsoenlijke en respectvolle wijze. Ik neem de ander serieus behandel eenieder op gelijke wijze;
- Transparantie: ik ben open over risico's en dilemma's op het gebied van integriteit. Ik kan altijd uitleggen waarom ik op een bepaalde manier heb gehandeld en ben daartoe ook bereid. Bovendien spreek ik anderen aan op mogelijk niet-integer gedrag;
- Vertrouwen: ik verklaar dat ik bovenstaande vuistregels ken en zal handelen conform deze vuistregels.

<https://www.politiekeambtsdragers.nl/publicaties/publicaties/2019/10/29/handreiking-integriteitstoetsing-van-kandidaten-voor-decentrale-politieke-partijen>

<https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/256278/ministerie-bzk-handleiding-basisscan-integriteit-versie-1-1-02-2019.pdf>

Casussen

Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger
Integriteitsthema: financieel belang partner

Casus: Je bent volksvertegenwoordiger en je partner (ongetrouwd) is eigenaar van een drukkerij (Druk b.v.). De algemeen directeur van je gemeente neemt afscheid. Hiervoor wordt een receptie georganiseerd. Je hoort dat uitsluitend aan Druk b.v. een offerte wordt gevraagd om de uitnodigingen voor het afscheid te drukken. Vind je dat je partner hierop in moet gaan? Vind je dat je hiervan melding moet maken en bij wie zou je dat doen?

Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger
Integriteitsthema: persoonlijk belang (indirect financieel)

Casus: Aan de overkant van je huis is de gemeente iets van plan dat tot waardevermindering zal leiden van je huis. Je bent volksvertegenwoordiger. In deze rol begrijp je heel goed waarom de gemeente dit wil. Maar als huiseigenaar bent je op zijn zachtst gezegd niet blij met deze plannen. Er is een informatieavond waar een ambtenaar de buurt komt informeren. Ga je hiernaar toe? Stel je een vraag? Zou je je kenbaar maken als volksvertegenwoordiger? Zou je lid worden van een actiegroep die de belangen van de buurt richting de gemeente gaat vertegenwoordigen?

Doelgroep: (kandidaat) bestuurder
Integriteitsthema: ingaan op persoonlijk verzoek

Casus: Je bent wethouder cultuur en je wordt aangesproken door de directeur van het plaatselijk theater. De directeur heeft van een ambtenaar begrepen dat het college voornemens is te besluiten dat het theater in 2023 25% minder subsidie krijgt. Je kent de directeur persoonlijk heel erg goed en je bent een frequent bezoeker van het theater. Je weet dat de directeur lid is van de partij en op je gestemd heeft omdat hij alle vertrouwen in je heeft vanwege de gedeelde opvattingen over het cultuurbeleid. De directeur vindt dat het theater ten onrechte veel minder subsidie zal krijgen en vraagt je om te bemiddelen. Ga je daarop in?

Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger
Integriteitsthema: belang vanuit nevenfunctie

Casus: Je bent als raadslid zeer actief binnen het verenigingsleven van de gemeente. Tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen heb je je hard gemaakt voor betere sportaccommodaties. Er ligt bij de gemeenteraad een collegevoorstel om een voorgenomen opknabbeurt van sportterreinen af te blazen. Voor de voetbalclub waar je kinderen spelen en waar je bestuurslid bent, betekent dit dat ze de komende jaren verder moeten met oude kleedkamers die al lang niet meer aan de eisen voldoen en dat het broodnodige extra veld er niet gaat komen. Doe je mee met de beraadslagingen in de fractie? Doe je mee aan de beraadslagingen en stemming in de raad?

Doelgroep: (kandidaat) bestuurders
Integriteitsthema: belang vanuit nevenfunctie

Casus: als bestuurder ben je ook bestuurslid bij een culturele stichting, een z.g.n. qualitate qua functie. In het bestuur praten jullie over de begroting en dus ook de subsidieaanvraag. Deze subsidieaanvraag

komt uiteindelijk op je bordje als wethouder terecht. Voorzien van een positief advies van je ambtenaren en de overeenkomst zit er al vast bij, want vanuit de mandaatregeling mag je dit zelf beslissen. Wat ga je doen? Ondertekenen vanuit je mandaat?

Doelgroep: (kandidaat) volksvertegenwoordiger
Integriteitsthema: verboden handeling

Casus: Je hebt al jarenlang een klinkende naam op het gebied van beleidsonderzoek. Naast volksvertegenwoordiger bent je als zelfstandig beleidsonderzoeker actief. Je doet gevoelige opdrachten voor gemeenten bij je in de buurt. Omdat je zo'n goede naam hebt, word je door een ambtenaar van je gemeente gevraagd offerte uit te brengen voor een kleine opdracht om iets uit te zoeken. Zou je offerte uitbrengen?

Doelgroep: volksvertegenwoordiger, bestuurder
Integriteitsthema: privé handelingen

Casus: Je bent politieke ambtsdrager en laat je tuin opknappen voor een schappelijk prijsje. Als al het werk gedaan is, vraagt de tuinman of hij contant betaald kan worden zonder factuur. Ga je hierop in?

Doelgroep: volksvertegenwoordiger, bestuurder
Integriteitsthema: aanvaarden van een geschenk thuis

Casus: Je hebt je met succes ingezet voor de bescherming van een belangrijk stukje natuur. Als dank krijg je van de plaatselijke milieuverenigingen een groot pakket biologische voedingswaar door een vertegenwoordiger van deze verenigingen thuis aangeboden. Aanvaard je dit geschenk?

Doelgroep: bestuurder, volksvertegenwoordiger
Integriteitsthema: omgang met uitnodiging

Casus: Je wordt door een projectontwikkelaar uitgenodigd voor een netwerklunch met enkele andere personen uit de bouwwereld. De bouw valt binnen je portefeuille en de lunch is een uitgelezen bijeenkomst op de hoogte te raken wat er speelt binnen de sector. Wat doe je?

Doelgroep: volksvertegenwoordiger
Integriteitsthema: ondermijning bij collega volksvertegenwoordiger

Casus: Je bent fractievoorzitter en je weet bijna zeker dat een collega fractielid intensieve contacten heeft met een groep illegale woonwagewoonders en dat het fractielid consequent voor hen welgevallige standpunten naar voren brengt, dan wel verdedigt. Wat doe je?

Doelgroep: volksvertegenwoordiger
Integriteitsthema: ondermijning bij collega volksvertegenwoordiger

Casus: Je fractiegenoot is agrariër. Hij vertelt je dat hij benaderd is door wat vage mannen die zijn stallen wilden huren. Als hij het aan iemand door zou vertellen, dan zou hij het wel merken. Wat doe je?

Doelgroep: volksvertegenwoordiger, bestuurder
Integriteitsthema: participatie en netwerken

Casus: Je bent volksvertegenwoordiger/bestuurder en wordt uitgenodigd door het lokale netwerk innovatie en ontwikkeling industrieterrein Achterberg. Als je aankomt blijkt dat je de eregast bent. Je krijgt een glas champagne in je hand gedrukt en wordt gevraagd op welke manier je binnen de raad/college en ambtelijke organisatie aandacht gaat vragen voor de ontwikkeling van het industrieterrein. Als je vertrekt word je nog een flesje wijn in de handen gedrukt en wordt aangegeven dat er snel een vervolgspraak wordt gemaakt. Hoe ga je hiermee om?

Doelgroep: volksvertegenwoordiger en bestuurder
Integriteitsthema: onjuiste berichtgeving via sociale media zoals Twitter

Casus: Je bent raadslid. Op een bepaald politiek thema gaat het er in een debat fel aan toe. Niet alleen in de politieke arena maar ook via sociale media zoals Twitter. Via dat medium word je bijna persoonlijk aangevallen door een collega volksvertegenwoordiger: dat je bepaalde informatie heeft achtergehouden of dat je iemand bevoordeeld hebt. In jouw ogen geheel ten onrechte. Wat doe je?